

Kirjafiloseminaarissa

Kirjallisuudentutkimuksen ja filosofian yhteistyö on Tampereella tiivistymään päin. Alkusyksystä järjestetty yksipäiväinen seminaari ”Kirjallisuus ja filosofia: rinnakkaisuuksia, ristiriitoja, risteyskiä” oli toinen aloja yhdistävä tieteellinen kokoontuminen vajaan puolentoista vuoden sisällä.

Syksyn sessioissa painottui filosofian ja kirjallisuuden(tutkimuksen) rajapinnan kartoittaminen. Näkökulmia etsittiin alojen sisältä, väliltä ja liepeiltä.

Seminaari koostui kahdestatoista tiiviistä esitelmästä, joiden aiheet vaihtelivat surrealismista Wittgensteiniin, ei-minkään poetiikasta mahdollisiin maailmoihin. Esitelmien heterogeenisyys ilmeni myös tarkas-

telunäkökulmissa. Ilmari Kortelaisen ja Sami Simolan Ricœur-esitelmä toimi esimerkkinä soveltavasta hermeneutiikasta. Historiallista käsitelyä edusti Erna Oesch, joka esitteli filosofian ja runouden yhteenkietoutumista varhaisromantiikassa. Jenni Tyynelä sovelsi David Lewisin filofista modaalilogiikkaa kuvitteellisten maailmojen ja henkilöahmojen

analyysiin. Sami Sjöberg oli puolestaan valinnut puhtaan kirjallisuustieteellisen näkökulman käsitellessään tyhjän kirjan problematiikkaa apoettisuuden ja antipoettisuuden jaottelun avulla. Vapaampia lähestymistapoja edustivat Timo Kaitaro ja Kuisma Korhonen, joiden Breton- ja Genet-luennat sijoittuivat kulttuurihistorian, kirjallisuudentutkimuksen, taiteen ja filosofian leikkauspisteeseen.

Vaikka aiheet ja tarkastelutavat olivat huomattavan erilaisia, käsiteltiin useissa esitelmissä samoja kysymyksiä. Yksi keskeisistä ongelmista oli filosofin kirjallisen tyylin merkitys filosofialle. Vastauksia haettiin yksittäisten filosofien tarkastelun kautta. Nietzschen ja Kierkegaardin sijaan huomio kiinnittyi Wittgensteiniin ja R.W. Emersoniin. Joose Järvenkylä esitti mielenkiintoisia huomioita filosofian metodin ja kirjallisen tyylin yhteyksistä myöhäis-Wittgensteinilla. Erityisesti *Varmuudesta*-teoksen fragmentaarinen ja epäsystemaattinen ”rikkonainen teksti” (*broken text*) ilmentää ajatusta filosofiasta pikemminkin muistutusten esittämisenä kuin systemaattisena argumentaationa. Näin Wittgenstein haastaa kirjoittamisen tyyllillään traditionaalisen filosofian oletuksen maailmasta selvästi paloiteltavana ja tutkittavana kokonaisuutena. Heikki A. Kovalainen puolestaan esitti, että Emersonin tekstin kauttaallinen kauneus toimii allegoriana ihmisen ja todelli-

suuden suhteelle. Toisaalta kirjallinen tyyli voi saada kielen kurrottamaan itsensä ulkopuolelle, esimerkiksi kohti korkeampaa olemassaoloa. Esitelmät osoittivat, että kirjallinen tyyli saattaa laajentaa filosofian tekemisen tavan väittämisestä osoittamiseen ja huomioiden tekemiseen.

Kirjallisuuden näkökulmasta keskeiset kysymykset koskivat kaunokirjallisuuden filosofisuutta ja tiedollista arvoa. Sekä Jukka Mikkonen että Arto Haapala kritisoivat esitelmissään yksinkertaisia funktionaalaisia tapoja määrittellä kirjallisuus ja filosofia. Filosofia ei tyhjenny tiedolliseen tehtäväänsä, eikä kaunokirjallisuus määrity ainoastaan esteettisesti, joten aloja ei voi erotella vetoamalla tällaiseen työnjakoon. Haapala korosti kirjallisuuden tiedollista puolta esittämällä normatiivisen teesin: kirjallisuudella pitää olla jokin kognitiivinen tehtävä, jotta se olisi merkittävää. Väite muuntaa fiktion käsitettä ja alleviivaa taiteen todellisuutta. Kirjallisuus voi lisätä ymmärrystämme inhimillisestä todellisuudesta ja luoda uutta todellisuutta siinä mielessä, että se tarjoaa uusia tapoja jäsentää elämismaailmaamme. ”Ikuisten teemojen” tarkastelu konkretisoi ajatusta. Lukemalla Shakespearea, Tolstoita ja Dostojevskia saadaan melko kattava kuva siitä, millaisiin kysymyksiin kirjallisuus on toistuvasti palannut. Haapala nosti esiin ihmisenä olemisen problematiikan, hyvän ja pahan ongelman

sekä vallan, elämän ja kuoleman teemat. Nämä luonteeltaan filosofiset kysymykset osoittavat paitsi kirjallisuuden filosofisuuden myös sen kouriintuntuvan todellisuuden.

Kirjallisuuden ja filosofian suhde repesi kuiluksi Tere Vadénin kulttuuri- ja kokemushistoriallisessa tarkastelussa. Vadén hahmotti suomenkielisen kirjallisuuden ja filosofian eurooppalaisten mallien paikallisina kopioina. Vaikka kirjallisuuden ja filosofian välillä on Euroopassa vastavuoroinen suhde, ei suomalaisilla kopioilla ole yhteyttä toisiinsa. Syy löytyy filosofiasta. Suomessa ei pyritä luomaan suomalaisesta kielikokemuksesta ponnistavaa ajattelua vaan keskitytään eurooppalaisen filosofian kääntämiseen. Kaivautumalla *Seitsemän veljeksien* kokemushorisonttiin Vadén kuvasi kokemuksesta vieraantunutta, eurooppalaisessa sisäsiisteydessä köyhtynyttä ajattelua. Vastavoimaksi hahmottui metsään juurtunut, kirjallisuuden ja filosofian välisestä kuilusta nouseva ajattelu.

Seminaari lunasti odotukset rinnakkaisuuksien, risteyksien ja ristiiriitojen paikkana viimeistään Antti Salmisen hahmotellessa Heideggerin ja Paul Celanin välistä myyttistä avaruutta. Runoilijan ja filosofin ambivalentti suhde kuvaa hyvin kaunokirjallisuuden ja filosofian välttämättöntä yhteenkietoutumista.

Jaakko Belt